

Інститут українознавства
ім. І. Крип'якевича НАН України

**УКРАЇНСЬКІ МАРКЕРИ
ІСТОРІЇ ПОЛЬЩІ**

УКРАЇНСЬКІ МАРКЕРИ ІСТОРІЇ ПОЛЬЩІ

ТРАНСФОРМАЦІЇ
другої половини
XX – початку XXI
СТОЛІТТЯ

Колективна монографія

УДК 94:930.2(438:477)"1945/2023"
У 45

Рецензенти:

Андрій Кудряченко, доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України (Інститут всесвітньої історії НАН України);

Оксана Руда, доктор історичних наук, старший дослідник (Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України)

*Рекомендовано до друку Вченою радою Інституту українознавства
ім. І. Крип'якевича НАН України (протокол № 10 від 26 листопада 2024 рр.)*

Українські маркери історії Польщі: трансформації другої половини ХХ – початку ХХІ століття / редкол.: Микола Литвин (голова), Любомир Хахула (заст. голови), Олег Піх, Василина Пастернак (секретар) ; Національна академія наук України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів ; Суми : Університетська книга, 2024. 524 с.

ISBN 978-617-521-092-5

Проаналізовано найважливіші українські маркери історії Польщі другої половини ХХ – початку ХХІ ст. Реконструйовано перебіг українсько-польської конфронтації в політиці СРСР у Другій світовій війні, протистояння радянських репресивних органів і польського підпілля на пограниччі. Актуалізовано британські, американські, польські та радянські виклики щодо формування польсько-радянського кордону і депортації населення із Лемківщини, Надсяння, Холмщини і Південного Підляшшя. Проаналізовано суспільний статус Греко-католицької і Православної церков у новітній Польщі, а також Римо-католицької церкви в Україні після Другої світової війни. Звернуто увагу на міждержавний діалог у сфері освіти, науки, культурної спадщини. Показано особливості формування українських і польських наукових і суспільних дискурсів про драматичне минуле новітньої доби, зокрема сучасну російсько-українську війну.

Для науковців, викладачів, студентів, усіх, хто цікавиться новітньою історією України та Польщі.

УДК 94:930.2(438:477)"1945/2023"

Ukrainian markers of Polish history: transformations of the second half of the twentieth and early twenty-first centuries / edited by the editorial board: Mykola Lytvyn (chairman), Lubomyr Khakhula (deputy chairman), Vasylyna Pasternak (secretary) ; National Academy of Sciences of Ukraine, I. Kryp'iakevych Institute of Ukrainian Studies. Lviv: "University Book Publishing", 2024. 524 p.

The book analyses the most important Ukrainian markers of the history of Poland in the second half of the twentieth and early twenty-first centuries. The course of the Ukrainian-Polish confrontation in Soviet policy in World War II, the confrontation between Soviet repressive bodies and the Polish underground on the border are reconstructed. British, American, Polish, and Soviet challenges to the formation of the Polish-Soviet border and deportations of the population from Lemkivshchyna, Nadsyannya, Kholmshchyna, and Southern Podlasie are actualised. The author analyses the social status of the Greek Catholic and Orthodox Churches in modern Poland, as well as the Roman Catholic Church in Ukraine after the Second World War. Attention is drawn to the interstate dialogue in the field of education, science, and cultural heritage. The peculiarity of the formation of Ukrainian and Polish scientific and public discourses on the dramatic past of the modern era, in particular the current Russian-Ukrainian war, is shown.

For scholars, teachers, students, and anyone interested in the modern history of Ukraine and Poland.

© Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича
НАН України, 2024

© Видавництво «Університетська книга», 2024

ISBN 978-617-521-092-5

Зміст

<i>Розділ 1. Андрій Боляновський</i>	
Використання українсько-польської конфронтації в політиці Радянського Союзу в роки Другої світової війни	7
<i>Розділ 2. Богдан Левик</i>	
Від депортації лісників – до репресій наукової інтелігенції: політика тоталітарної влади щодо польського населення у Львові (1939–1941)	98
<i>Розділ 3. Василь Ільницький, Лілія Гриник</i>	
Протистояння радянських репресивних органів та польського підпілля у Карпатському краї (1944–1946)	115
<i>Розділ 4. Василь Гулай</i>	
Львів після «Бурі»: радянські репресії та пропаганда як інструменти тоталітарного впливу на масову поведінку поляків міста (1944–1946)	143
<i>Розділ 5. Володимир Кіцак, Микола Литвин</i>	
Проблема українсько-польського пограниччя в роки Другої світової війни: британські, польські, американські та радянські виклики	157
<i>Розділ 6. Оксана Каліщук</i>	
(Не)пам'ять і маркування публічного простору: приклад Волині ⁴³	191
<i>Розділ 7. Василина Пастернак</i>	
Радянізація міського простору міського простору Жовкви в другій половині 1940-х – 1960-х роках	212
<i>Розділ 8. Юлія Артимишин</i>	
Спільнота депортованих українців із польсько-українського прикордоння: дискурс місць пам'яті в Україні та Польщі 1990–2023 років	235
<i>Розділ 9. Ірина Деревчук</i>	
Проблеми збереження національної ідентичності в родинах поляків на українсько-польському пограниччі після Другої світової війни (на матеріалах усної історії)	271

<i>Розділ 9. Любчик Ігор</i>	
Лемківщина, лемки та лемківство: виклики новітньої доби	290
<i>Розділ 11. Ярослав Стоцький</i>	
Від радянського тоталітаризму – до української незалежності. Життєдіяльність Римо-католицької церкви в Україні (друга половина 1940-х – 1990-ті рр.)	317
<i>Розділ 12. Тарас Горбачевський</i>	
Церква в повоєнну добу: православні, греко-католики в Польщі (1945–2022)	349
<i>Розділ 13. Любомир Хахула</i>	
Наше – ваше – спільне: спадщина інституту Оссолінських – маркер українсько-польської історії	369
<i>Розділ 14. Олег Піх</i>	
Складні питання історичного минулого у відносинах з Україною у польському політичному дискурсі (1991–2019)	394
<i>Розділ 15. Ігор Цепенда, Ігор Гурак</i>	
Українсько-польська наукова та освітня співпраця: досвід Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника	427
<i>Розділ 16. Ольга Морозова</i>	
Проблема міграції українських науковців за кордон під час російської агресії та польсько-українська солідарність	439
<i>Розділ 17. Юлія Шелеп</i>	
«Від мовчати, не можу говорити, до – ніхто крім нас, про цю війну не розповідь»: виклики та можливості в досвідах українських біженок у Польщі	454
<i>Розділ 18. Наталія Лешкович, Микола Литвин</i>	
Новітня російська агресія проти України: польський науковий і суспільний дискурс	472
<i>Розділ 19. Роман Голик</i>	
Від тоталітарних війн до демократії: польська й українська література і культура в другій половині XX століття	494
<i>Розділ 20. Леонід Зашкільняк</i>	
Історія Польщі в українській перспективі	510

Ольга Морозова

Розділ 16

Проблема міграції українських науковців за кордон під час російської агресії та польсько-українська солідарність

Воєнна агресія Росії на Україну докорінно змінила не тільки усталену картину Європи та міжнародних відносин, а й призвела до масової міграції українських науковців за кордон. З одного боку, це можна оцінити як велику проблему для Української держави. Українські вчені отримали значно кращі умови праці в іноземних навчальних закладах порівняно з українськими. І очевидно, що значна частина інтелігенції в Україну не повернеться. З іншого – ситуацію можна розцінити як позитивну з точки зору досвіду, набутого українськими науковцями за кордоном, та активізації співпраці між українськими та закордонними науковими спільнотами. На мою думку, важливо розуміти необхідність використання обставин із максимальною користю як для української, так і для зарубіжної науки. Міграція українських науковців може стати новою точкою відліку для інтеграції української освіти в європейські науково-освітні структури. Це прискорить шлях України до Європи та Європейського Союзу (ЄС), до якого Україна впевнено крокує. А для країн Західної Європи це буде гарна нагода познайомитися з українськими колегами і збагатити європейську наукову спадщину новими досягненнями та перспективами. Польсько-українська солідарність під час війни Росії з Україною є гарним підґрунтям для розвитку добросусідських відносин українців і поляків.

Повномасштабний воєнний напад Росії на Україну 24 лютого 2022 р. не тільки докорінно змінив усталену картину Європи та міжнародних відносин, а й призвів до масової міграції

українців¹. Таких масштабів кризи не було зафіксовано з часів Другої світової війни. На листопад 2022 р. у Європі було зареєстровано понад 7,6 млн біженців із України. У межах країни внутрішньо переміщеними особами вважалися 6,2 млн українців². На початок 2023 р. ці цифри змінилися: станом на 3 січня 2023 р. у Європі для тимчасового захисту зареєстровано 7,9 млн українців. У національних програмах тимчасового захисту та підтримки взяло участь 4,9 млн українських біженців. Усього від кінця лютого 2022 р. із України до сусідніх країн виїхало понад 17 млн осіб, повернулося в Україну орієнтовно 9,2 млн переселенців³. Важливо зауважити, що українці, які виїхали до ЄС через війну, офіційно не є «біженцями». У країнах ЄС діє механізм тимчасового захисту, що є абсолютно іншим юридичним статусом. Однак у Європі термін «біженець» щодо українців, які залишили Україну в результаті повномасштабного російського вторгнення, є доволі популярним.

Найбільше українських біженців прийняла Польща. Лише за перші 11 місяців війни з України до Польщі вїхало понад 8 млн людей. Із них 1,5 млн осіб обрали Польщу як країну свого тимчасового захисту⁴ (наприкінці 2023 р. ця цифра скоротилася до майже мільйона). Саме у Польщі та сусідній із нею Німеччині, за даними Міністерства закордонних справ України, на початку 2024 р. перебувало найбільше українців⁵.

---

1 Авторка завдячує Центру Юліуша Мерошевського (м. Варшава, Польща) за підтримку українських учених під час російської агресії в Україні та за надану фінансову допомогу на реалізацію наукових досліджень.

Детальніше на цю тему в статті: Морозова О. Російська агресія в Україні й проблема українських біженців: гуманітарний аспект (на прикладі допомоги Українцям у Польщі). *Wojna na Ukrainie a polsko-ukraińskie partnerstwo strategiczne. Analizę – refleksje – kalendarium* / pod red. S. Stępnia. Warszawa; Przemysł. 2023. С. 165–184.

2 Гаррісон Л., Кондратенко Д., Коренькова К. Шляхи підтримки та посилення місцевої гуманітарної діяльності в Україні. Аналітична студія. Ініційовано Комітетом з надзвичайних ситуацій (DEC) для збору інформації з фокусом на Україні. 2022. URL: https://www.dec.org.uk/sites/default/files/media/document/2023-01/DEC_Ukraine_Appeal_localisation_scoping_paper_UKR.pdf (дата звернення: 26.10.2023).

3 В ООН назвали кількість українських біженців у Європі. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/01/05/novyna/suspilstvo/oon-nazvaly-kilkist-ukrayinskyx-bizhencziv-evropi> (дата звернення: 26.10.2023).

4 Там само.

5 Кількість українців та їх міграція за кордон через війну. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3732355-kilkist-ukrainciv-ta-ih-migracia-za-kordon-cerez-vijnu.html> (дата звернення: 01.11.23).

Серйозним викликом для Української держави став виїзд поза межі країни вітчизняних вчених. За даними Міністерства науки і освіти України, у 2021 р. в Україні працювало 60 тис. дослідників та 35 тис. допоміжного персоналу⁶. За приблизними підрахунками, згідно з даними Міністерства освіти і науки України, із них за кордоном у 2024 р. працює приблизно 5 000 науковців⁷.

Відповідно до досліджень Ради молодих вчених (дорадча організація при Міністерстві освіти і науки України, яка захищає інтереси молодих науковців в Україні), більшість українських учених, які виїхали з України через війну, наразі працюють у Польщі (27,3 %) та Німеччині (22,1 %). Помітна присутність українських дослідників у Чехії (8,1 %), Австрії (5 %), Швейцарії (5,2 %), Великобританії (3,5 %) та Франції (3,2 %) ⁸. З одного боку, це можна оцінити як велику проблему для України. Українські науковці отримали значно кращі умови праці в іноземних навчальних закладах порівняно з українськими. І очевидно, що значна частина інтелігенції в Україну не повернеться. Це добре розуміють і представники Міністерства освіти і науки України, застосовуючи не завжди раціональні методи повернення українських науковців на Батьківщину. Але, з іншого боку, ситуацію можна оцінити як позитивну з огляду на досвід, набутий українськими науковцями за кордоном, та інтеграцію українських дослідників у західне наукове співтовариство. Цей процес є взаємовигідним як для Європи, так і для України.

Відбулася активізація співпраці між українськими та зарубіжними науковими спільнотами. Інституції та університети швидко мобілізувалися для підтримки українських досліджень на всіх рівнях. Українські вчені отримали можливість продовжити свою наукову роботу в країнах, де вони тимчасово проживають. Перспектива проведення наукових пошуків у Європі створює нові можливості для українських вчених. Вони можуть представити європейській

---

6 Maryl M., Jaroszewicz M., Degtiarova I., Polishchuk Y., Pachocka M., Wnuk M. Beyond Resilience: Professional Challenges, Preferences, and Plans of Ukrainian Researchers Abroad. Science For Ukraine Survey Report. Warsaw, 1, December 2022. URL: <https://zenodo.org/record/7380509> (дата звернення: 25.07.2023).

7 Polishchuk Y., Lyman I., Chugaievskva S. The «Ukrainian science diaspora» initiative in the wartime. *Problems and Perspectives in Manadement*. 2023. Vol. 21. Issue 2. P. 153–161 (дата звернення: 25.07.2023).

8 Maryl M., Jaroszewicz M., Degtiarova I., Polishchuk Y., Pachocka M., Wnuk M. Beyond Resilience...

науковій спільноті як свої наукові результати, так і досягнення української науки, які раніше з різних причин були невідомі на Заході. І найголовнішою причиною був мовний бар'єр. Українські дослідники можуть знайомитися зі своїми колегами з багатьох країн світу, ділитися ідеями, долучатися до багатьох проєктів, конференцій, семінарів, дискусій та інших важливих сфер наукового дискурсу. Цим процесам сприяє розвиток дослідницьких мереж.

Глибоко пройнялася українською проблемою польська наукова спільнота. Українським вченим було запропоновано не тільки робочі місця у закладах вищої освіти (ЗВО), а й безліч іншої допомоги (безкоштовні курси вивчення польської мови, допомога з перекладом документів, житлом, одягом, психологічна й юридична допомога тощо). Українські студенти мають можливість безкоштовного навчання у польських закладах освіти та претендувати на стипендії. На період війни в Україні українці, що перебувають на території Республіка Польща, були зрівняні у правах із польським населенням⁹. «У певному сенсі кожному, хто хоче почати нове життя в Польщі, пропонується приваблива можливість отримати нову освіту», – констатує історик Ельжбета Квечінська з Варшавського університету¹⁰.

У Польщі набула поширення українська мова й історія України. На офіційних сторінках польських ЗВО можна знайти не лише інформацію про солідарність із Україною та українцями, допомогу студентам і науковцям із України, а й про новостворені центри вивчення історії України. Так, доктор Е. Квечінська почала викладати історію України для поляків польською мовою, а історію України та Польщі для українських студентів-біженців – українською. Було започатковано секцію з історії України для студентів історичного факультету, проводяться міжвузівські лінгвістичні семінари¹¹. Активно функціонувала кафедра українознавства. «Проведення занять українською мовою на нашому факультеті

9 Морозова О. Російська агресія в Україні... С. 165–184.

10 Interview with Elżbieta Kwiecińska: «I hope that Ukrainians will encourage new voices in Poland». 2022. November. URL: https://ukrainian-studies.ca/2022/11/23/interview-with-elzbieta-kwiecinska-i-hope-that-ukrainians-will-encourage-new-voices-in-poland/?fbclid=IwAR0-zGJ_k0jIhjzcsBPhwYnx9fjFwgOSpmrPfODWGHYc-4fFkrrlMaXqbul (дата звернення: 5.05.2023).

11 Ibid.

стало визначальною віхою, якщо не ключовою, для Варшавського університету, що є найавторитетнішим у країні. ...Перед вторгненням це було важко уявити: єдиною іноземною мовою навчання була англійська», – запевняє Е. Квечінська¹².

Науковиця не лише досліджувала та популяризувала українську мову, історію та культуру в Польщі. Дослідниця також проводила активну волонтерську діяльність, націлену на допомогу українцям у війні з російським агресором. Із перших днів повномасштабного вторгнення Росії в Україну в 2022 р. Е. Квечінська займалася збором коштів для купівлі захисного спорядження для українських солдат, супроводжувала вантажі із Західної Європи та США в Україну, зберігала армійське спорядження у своїй квартирі чи в підвалі, приймала переселенців у своєму житлі та допомагала перекладати з польської чи англійської на українську чи російську. «Цікавим досвідом для мене, як і для багатьох інших поляків, було використання та розширення наших особистих мереж для допомоги українцям. Я, наприклад, не воджу, тому доводилося просити друзів або маму перевозити мігрантів і біженців з однієї точки в іншу. Якщо в моїй квартирі не було місця, щоб прихистити людей, я мала просити когось іншого. Хтось із поляків готував чай та бутерброди, хтось купував одяг та їжу, хтось зустрічав українців, які приїжджали групами потягами, а хтось допомагав адаптуватися на новому місці. Вражаюча кількість поляків об'єднала свої зусилля та волонтерила з лютого по травень чи червень», – згадувала вчена¹³.

Ельжбета Квечінська зазначала, що з весни 2022 р. вона й багато її друзів вирішили спеціалізуватися на конкретних завданнях. Наприклад, Олексій Руденко, який свого часу жив під її дахом, створив свою громадську організацію Stand with Ukraine і почав постачати українській армії засоби захисту – сотні одиниць. Доктор Е. Квечінська три місяці працювала в громадській організації та перекладала документи для українців про те, як їм влаштувати своє життя в Польщі. Історикиня намагалася допомагати різним людям, які потребують допомоги: мігрантам із ромським корінням, представникам ЛГБТК+ спільнот, мамам із дітьми та іншим. Вони терміново вимагали інформацію про те, як вступити до школи чи

---

12 Ibid.

13 Ibid.

університету, подати документи на медичну допомогу, отримати державну реєстрацію чи фінансову підтримку від уряду¹⁴.

Подібну солідарність із українцями проводили вчені й інших освітніх та наукових закладів. Наприклад, на базі Університету ім. А. Міцкевича в Познані українська дослідниця з Дніпра Світлана Зимницька, у межах програми допомоги українським ученим, почала викладати курс історії України. Авторка статті Ольга Морозова, перебуваючи на стипендіальній програмі в зазначеному вище університеті в Познані, реалізувала науковий проєкт, спільно з професором Інституту історії проф. Марекком Міколайчиком, результатом якого стало написання монографії «Pierwsze lata II Rzeczypospolitej w świetle dokumentów i relacji przedstawicieli państw zachodnich» («Перші роки II Речі Посполитої у світлі документів та спогадів представників західних держав», друк книжки заплановано на 2024 р.). Праця українських і польських вчених над спільними проєктами не лише приносить користь науці, розвиває міждержавний науковий діалог, а й створює платформу для інтеграції українських вчених у європейський науковий простір. У цьому сенсі співпраця з польськими колегами – це доволі ефективний спосіб ознайомитися зі специфікою європейської освіти та науки, поділитися своїми напрацюваннями й ефективно використати набутий досвід, яким польські вчені щедро діляться. «Допомагати Україні – наш людський обов'язок», – каже професор М. Міколайчик. «Як і більшість громадян Польщі, я також вважаю, що наш моральний обов'язок – допомагати Україні в гуманітарному й мілітарному напрямках. Бо українці воюють і за нашу свободу»¹⁵. На думку вченого, інтеграцію українців у Польщі пришвидшили такі чинники, як: підтримка їх близьких, які до війни працювали у Польщі, подібність польської мови до української, професійні зв'язки між українцями та поляками тощо¹⁶.

У Ягеллонському університеті, окрім активної волонтерської діяльності у напрямку підтримки українців, було започатковано

---

14 Ibid.

15 Польський історик Марек Міколайчик: «Допомагати Україні – наш людський обов'язок». *Южная правда*. 2023. 3 лютого. URL: http://www.up.mk.ua/mainpage/show_item/102649?fbclid=IwAR35Ve5PEEPKNIcKHLyhvjf_MQrd2A_Ch0pRxv3EPQrU-aJKfSIjssKs4NBk (дата звернення: 11.05.2023).

16 Ibid.

низку стипендіальних програм і конкурсів для українських вчених. Так, авторка цієї статті завдяки конкурсу в рамках програми «Ініціатива досконалості – дослідницька інституція» («Inicjatywa doskonałości – Uczelnia badawcza») отримала можливість працювати у цьому закладі протягом 2022–2023 рр. За рік активної співпраці з колегами з Інституту історії вдалося реалізувати серйозні українсько-польські проекти, серед яких: організація Міжнародного студентського семінару «Щоденне життя молоді під час війни» (18 квітня 2023 р.) за участю польських та українських студентів й викладачів, Міжнародної наукової конференції на тему «Волонтерство під час війни» (12 червня 2023 р.) тощо. Порухення актуальних питань сучасної історії, живе спілкування зі свідками й учасниками подій, налагодження контактів та розвиток міжнародної співпраці, подальші спільні плани та проекти – це те позитивне, що активізувала міграція українських науковців за кордон, і те, що можна використовувати на користь української науки.

Окрім того, в Ягеллонському університеті діяло відділення польсько-українських студій на факультеті політології та міжнародних відносин. Науковці не лише досліджували українську мову та культуру, а й активно популяризували українське питання, стимулювали студентів до пізнання історії України. Так, 13 червня 2023 р. під час виголошення лекцій запрошеними професорами була прочитана лекція української професорки Наталії Старченко з Інституту української історіографії та джерелознавства ім. М. Грушевського НАН України на тему «Знайти Україну в Речі Посполитій 1569–1648»¹⁷. Робота українських вчених у закордонних ЗВО не лише актуалізувала українське питання у світі, а й допомагала розвіяти міфи й стереотипи, що століттями популяризувалися й нав'язувалися.

У Вроцлавському університеті в річницю початку українсько-російської війни за сприяння кафедри європейських студій започатковано цикл лекцій із важливих соціальних, політичних і філософських проблем сучасної Європи та світу. Перша дискусія була присвячена російсько-українській війні. Учасники аналізували цивілізаційну основу Росії, основи її ідентичності, історію

---

17 Zakład Studiów Polsko-Ukraińskich. URL: <https://ukrainoznawstwo.uj.edu.pl/> (дата звернення: 11.05.2023).

та політичні амбіції. Особливу увагу було приділено висвітленню специфіки російської історії з метою кваліфікації Росії та росіян як окремої цивілізаційної реальності. Друга частина заходу була присвячена формуванню оцінки військово-політичних подій в Україні. Під час конференції також зроблено прогнози щодо майбутнього України та Росії, залучення Європи до стабілізації регіону. Дискутанти не забули про польський контекст, сигналізуючи про виклики, які постали перед Польщею та поляками внаслідок збройної агресії, що тривала¹⁸.

Переїзд частини українських науковців до Польщі сприяв активізації спільних українсько-польських досліджень, найактуальнішою темою яких була російсько-українська війна. Науковці фіксували події цієї трагедії, збирали статистику, популяризували українську тематику в усьому світі. Позитивною для дослідження історії України в Польщі була можливість отримання фінансової підтримки для написання книжок та реалізації проєктів від польських та міжнародних фондів.

Важливе значення для дослідження російсько-української війни мала Міжнародна наукова конференція «Polska – Ukraina. Na drodze do dobrego sąsiedztwa» (Польща – Україна. На шляху до добросусідства)¹⁹, що відбулася за ініціативи істориків Вроцлавського університету й була реалізована на базі Національного інституту ім. Оссолінських у Вроцлаві 24–26 квітня 2023 р. У заході взяли участь відомі польські та українські фахівці з українсько-польських відносин, як: Гжегож Грицюк, Магдалена Гібец, Ян Кенсик, Кароль Санойца, Ярослав Сирник, Агнешка Матусяк, Барбара Техманська, Ольга Гнатюк, Маріуш Коженювський, Леонід Зашкільняк, Олег Павлишин, Владислав Верстюк, Ян Пісулінський, Мірослав Шуміло, Андрій Руккас, Ігор Срібняк, Мілана Срібняк, Владзімеж Менджецький, Ольга Морозова, Вальдемар Резмер, Ігор Ільюшин, Роман Дрозд, Володимир Комар, Вікторія Маліцька,

---

18 Rocznica wybuchu wojny ukraińsko-rosyjskiej. Dyskusja. URL: <https://uw.edu.pl/rocznica-wybuchu-wojny-ukraińsko-rosyjskiej-dyskusja/> (дата звернення: 23.02.2023).

19 Międzynarodowa Konferencja Naukowa «Polska – Ukraina. Na drodze do dobrego sąsiedztwa». URL: <https://studium.uw.edu.pl/event/międzynarodowa-konferencja-naukowa-polska-ukraina-na-drodze-do-dobrego-sasiedztwa/> (дата звернення: 30.07.2023).

Адам Останек, Анджей Земба, Юрій Шаповал, Міхал Клімецький, Олег Турін, Пйотр Цихорацький, Олег Розиграєв, Микола Кучерепа, Павел Лібера, Олександр Зайцев, Андрій Руккас, Роман Лехнюк, Іван Хома, Олена Аркуша, Мар'ян Мудрий. Історики порушили теми українсько-польських відносин часів Речі Посполитої та у XIX ст., у період Національно-визвольних змагань українців (1917–1923), міжвоєнного періоду, доби незалежної України. Особливу увагу було приділено питанням освіти та науки, соціальних відносин, українсько-польському науковому діалогу, питанням еміграції українців і проблемі української діаспори. Одне з найважливіших місць на заході посіла проблема російсько-української війни. У межах конференції відбулися також дебати Польсько-української комісії істориків щодо досліджень українсько-польських взаємовідносин 1917–1921 рр.²⁰

Не менш значимими були й польсько-українські зустрічі в Яремче (рис. 1). Черговий форум на тему українсько-польських відносин фахівці з Польщі й України відбувся 21 вересня 2023 р. Протягом кількох днів, до 24 вересня включно, науковці дискутували щодо українсько-польського стратегічного партнерства під час війни та перспектив міждержавного діалогу. Організатором події виступила фундація «Свобода та демократія», а співорганізаторами – Підкарпатський університет ім. В. Стефаника, Студіум Східної Європи Варшавського університету, Польський інститут у Києві, Південно-Східний науковий інститут в Перемишлі, Інститут політичних та етнонаціональних досліджень ім. І. Кураса НАН України та редакція газети «Nowy Kurier Galicki». Фінансову підтримку заходу надала Канцелярія голови Ради міністрів Польщі у рамках конкурсу «Полонія та поляки за кордоном 2023». Офіційно конференцію відкрив ректор Прикарпатського університету ім. В. Стефаника проф. Ігор Цепенда, директор Студіуму Східної Європи Варшавського університету Ян Маліцький та віцепрезидент фундації «Свобода та демократія» Мацей Данцевич. Учасників привітали: генеральний консул республіки Польща у Львові Еліза Дзвонкевич, директор

---

20 Międzynarodowa Konferencja Naukowa «Polska – Ukraina. Na drodze do dobrego sąsiedztwa». URL: <https://www.youtube.com/live/0LtYRlmpXZQ?feature=share> (дата звернення: 30.07.2023); Międzynarodowa Konferencja Naukowa «Polska – Ukraina. Na drodze do dobrego sąsiedztwa». URL: <https://www.youtube.com/live/2EQP-GhjomS4?feature=share> (дата звернення: 30.07.2023).

Рис. 1. Польсько-українська зустріч у Яремче (21–24.09.2023 р.).
Фото: Ольга Морозова

Польського інституту в Києві Роберт Чижевський та редактор журналу «Nowy Kurier Galicki» Константин Чавага.

Дискусія проходила у межах секцій:

I. Польща та Україна: сучасні відносини в тіні Варшавської угоди і Договору між Республікою Польща та Україною про добросусідство, дружні відносини і співробітництво (модератори: Богдан Гудь та Пшемислав Журавський він же Граєвський; учасники: Маркіян Мальський, Олександр Моцик, Микола Ярмолук, Яцек Ключковський).

II. Європейські та євроатлантичні прагнення України: переваги та недоліки в контексті російсько-української війни (модератори: Анджей Шептицький і Микола Дорошко; учасники: Богуміла Бердиховська, Анджей Клімчак, Пшемислав Журавський він же Grajewski, Юрій Теміров, Сергій Федуняк).

III. Військова допомога Польщі та Заходу Україні: належна відповідь на загрози безпеці на регіональному та глобальному рівнях (модератори: проф. Григорій Перепелиця, полковник Тадеуш Кшонстек; учасники: Юрій Ніколаєць, Міхал Клімецький, Микола Литвин, Марцін Стшелєц).

IV. Гуманітарний вимір війни в Україні: допомога біженцям (модератори: Богуміла Бердиховська, Віталій Макар; учасники: Ольга Морозова, Віталій Костицький, Станіслав Стемпень, Анджей Шептицький).

V. Відбудова України: виклики, перспективи, напрямки (модератори: Віктор Борщевський, посол Яцек Ключковський; учасники: Максим Остапенко, Антоній З. Камінський, Євген Сінкевич).

VI. Майбутнє польсько-української співпраці (модератор: Матеуш Бялас; учасники: Гжегож Демель, Ігор Гурак, Дмитро Шеренговський)²¹.

Доцільно наголосити на важливості міжнародних конференцій з історії України. Українські та польські науковці обговорюють найскладніші теми спільної історії, що дає надію на примирення історичних непорозумінь між поляками та українцями найближчим часом. Серед останніх подій у Польщі – міжнародна наукова конференція «Нова перспектива – українська історична освіта» (Варшавський університет, 31 січня 2023 р.)²².

11–12 квітня 2024 р. на базі цього ж Варшавського університету відбувся не менш важливий захід – міжнародна наукова конференція «Польсько-українські взаємини в умовах російської агресії проти України: історичні та сучасні контексти». Ініціаторкою з'їзду стала професорка кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин Черкаського національного університету О. Морозова, яка одночасно є науковою дослідницею кафедри архівістики, дидактики та історії історіографії Варшавського університету. Метою заходу є рефлексія про умови нападу Росії на Україну та його значення для польсько-українських відносин у суспільному та науковому аспектах. Організатор конференції – Історичний факультет Варшавського університету. Співорганізатори – Факультет політичних наук та журналістики Університету ім. А. Міцкевича в Познані та Навчально-науковий інститут міжнародних відносин, історії та філософії Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького. Подія відбулася за співучасті Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського НАН України, Інституту українознавства ім. І Крип'якевича НАН України та Музею польських дітей-жертв тоталітаризму в Лодзі. Відбувалася

---

21 Luboniewicz L., Stępień S. Polsko-Ukraińskie spotkania w Jaremczu. *Wojna na Ukrainie a polsko-ukraińskie partnerstwo strategiczne. Analizę – refleksje – kalendarium* /pod red. S. Stępnia. Warszawa; Przemysł, 2023. S. 12–14.

22 Konferencja «Nowa perspektywa – ukraińska edukacja historyczna». URL: <https://historia.uw.edu.pl/konferencja-nowa-perspektywa-ukrainska-edukacja-historyczna/> (дата звернення: 30.07.2023).

робота в межах таких дискусійних панелей: 1. Польсько-українські взаємини протягом століть: інтерпретації з минулого та сьогодення. 2. Дослідження польсько-українських відносин у Польщі й Україні до початку повномасштабної російсько-української війни 24 лютого 2022 р. 3. Польсько-українські взаємини після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну: роль Польщі та поляків в організації гуманітарної допомоги Україні; польсько-українська наукова співпраця й обмін студентами під час війни; зміни у взаємному сприйнятті поляків в Україні та українців у Польщі під впливом війни Росії з Україною. 4. Документування російської агресії та російських військових злочинів в Україні. 5. Історичні дослідження у контексті російської агресії: можливості співпраці польських та українських науковців²³.

Як бачимо, міграція українських вчених за кордон у результаті російсько-української війни полегшила процес взаємодії українських науковців та активізувала проведення спільних заходів українських та закордонних вчених. Останнім часом у Польщі зросла кількість наукових журналів, присвячених історії України. Так, у Варшавському університеті започатковано видання «*Studia Ucrainica Varsoviensia*». Журнал видається на базі кафедри українознавства. Журнал присвячений актуальним проблемам України та українців, української мови та культури. «*Studia Ucrainica Varsoviensia*» – платформа для інтеграції українознавства і діяльності наукових центрів, форум для обміну науковими думками вчених із Польщі, України та інших європейських країн²⁴.

Активізація українсько-польської співпраці збільшує можливості і для українських та польських студентів. Започаткування програм подвійного дипломування між університетами (наприклад, вже другий рік функціонує можливість для студентів Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького отримати другий диплом зі спеціальності «Public history» на базі Поморського університету в Слупську), розвиток контактів у межах програми Erasmus+, залучення студентів до спільних грантів та проєктів надає додаткові шанси на самореалізацію. Польські студенти

23 Konferencja «Stosunki polsko-ukraińskie wobec rosyjskiej agresji na Ukrainę». URL: historia.uw.edu.pl (дата звернення: 7.03.2024).

24 *Studia Ucrainica Varsoviensia*. URL: <https://studia.uavar.pl/resources/html/articlesList?issueId=14414> (дата звернення: 30.07.2023).

мають можливість більше дізнатися про історію України й українців. У межах програми Erasmus+, яка передбачає дослідження в Україні, для польської молоді заплановане односеместрове перебування в одному з українських університетів (на жаль, наразі це неможливо). Це дає можливість молодим дослідникам зрозуміти менталітет і культуру українців, що важливо для їх подальшого наукового розвитку.

Українські та польські інституції підписували меморандуми про співпрацю, зокрема щодо обмінів студентами та науковцями, розробок спільних проєктів та дослідницьких робіт. Така співпраця відіграє важливу роль у підтримці української освіти в цей кризовий період. Тенденція у напрямку пізнання України та українців, їх історії та культури, безумовно, матиме добрі результати для розвитку української та польської науки, а також для українсько-польських відносин у майбутньому. На думку Е. Квечінської, «Українці стануть новим голосом у Польщі»²⁵.

Російсько-українська війна та перебування великої чисельності українських біженців за кордоном, зокрема вчених, стимулювало й процес дослідження цього явища. Ельжбета Квечінська відзначила зростання інтересу до вивчення самого феномену російсько-української війни та його людського компоненту, зокрема серед академічного середовища. Історикиня згадувала проєкт «Testimonies from the War», у якому вона брала участь. Проєкт об'єднував дослідників із Польської академії наук, львівського Центру міської історії, Люксембурзького центру сучасної та цифрової історії, Університету св. Ендрю в Шотландії та інших установ. За допомогою професійних навиків, зокрема мовних, учасники творили архів усної історії про українців, які втекли від війни до Польщі. Спочатку було опитано українських біженців, що перебувають у Варшаві, але згодом була охоплена аудиторія і з інших місцевостей. Історики сподіваються, що зібрані інтерв'ю допоможуть майбутнім дослідникам краще зрозуміти вплив війни на життя людей²⁶.

Центр Студій Східної Європи Варшавського університету та міграційна платформа «EWL» комплексно дослідили особливості середовища українських біженців влітку 2022 р. Було встановлено,

---

25 Interview with Elżbieta Kwiecińska...

26 Ibid.

що головними чинниками переїзду українців до Польщі стали: культурна близькість держав (36 %), наявність друзів (24 %) і представників родин (24 %). Серед опитаних переважали особи з вищою освітою (61 %); більшість працювала у секторі послуг і торгівлі (27 %), немало було висококваліфікованих спеціалістів (27 %) та освітян (15 %). Третина респондентів планувала залишитися після війни у Польщі, частина прагнула невдовзі виїхати до Німеччини, США, Великобританії, Швеції. Найновіші дослідження польських соціологів, які було проведено влітку 2023 р., засвідчили, що більшість біженців можуть повернутися в Україну, коли їхня країна дістане реальну перспективу членства в НАТО (Організація Північноатлантичного договору) (60 %) і ЄС (55 %) ²⁷.

На думку Миколи Литвина, російська агресія дала поштовх польським дослідникам по-новому інтерпретувати українсько-польські міждержавні й міжнаціональні відносини, зокрема геополітику сучасної російської війни проти України. Водночас спільна загроза призупинила публічні дискусії щодо гострих українсько-польських історичних проблем ²⁸.

Польські колеги також долучалися й до збереження української національної пам'яті, яку зумовила російсько-українська війна. Продовжуючи політику Російської імперії, Радянської Росії та Радянського Союзу, російський агресор знищує українські архіви та музеї, вивозить культурні пам'ятки та архівні джерела до Росії ²⁹. Співпраця українців із польськими партнерами дає можливість зберегти цінні для українців документи. Так, на базі Торунського університету реалізовувався грант, у межах якого українська сторона отримала сучасне обладнання для зберігання архівних документів, а також реалізовано проєкт тимчасового зберігання вихідних матеріалів з України в закладах Польщі. У критичний для України

---

27 Литвин М., Хахула Л. Особливості військово-політичної співпраці України і Польщі у період розгортання повномасштабної російської агресії. *Wojna na Ukrainie a polsko-ukraińskie partnerstwo strategiczne. Analizę – refleksje – kalendarium / pod red. S. Stępnia*. Warszawa; Przemyśl, 2023. С. 136.

28 Ibid.

29 Sinkevych E., Morozova O. The problem of restitution of cultural heritage: interaction between Ukraine and Poland. *Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi*. 2021. T. 15. Z. 4; *The Studies into the History of the Book and Book Collections*. 2021. Vol. 15. No 4. P. 535–548; Окупанти знищили архівні документи СБУ про радянські репресії проти українців. URL: <https://zaxid.net/news/> (дата звернення: 13.05.23).

період частина цінних музейних експонатів та архівних документів тимчасово зберігалися в Польщі. Сусіди допомагали Україні із діджиталізацією документів. У межах співпраці Міністерства культури та національної спадщини (МКІП) Польщі, Solidarity Fund PL та Міністерства культури та інформаційної політики України в 2022 р. було розпочато проєкт «Впровадження електронної системи реєстру Музейного фонду України». Відповідний меморандум про співпрацю було підписано Фондом міжнародної солідарності та МКІП. «Реалізація цього проєкту дозволить розуміти статус та місцезнаходження кожного об'єкту, зробить автоматизованою підготовку документів для переміщення, створить інтероперабельність з іншими реєстрами держави та європейськими культурними спільнотами. Працюємо задля збереження нашої спадщини», – наголосив тогочасний міністр культури та інформаційної політики України Олександр Ткаченко³⁰.

Отже, інтеграція українських дослідників у європейську науку сприятиме розширенню горизонту дослідження східноєвропейської тематики та популяризації українського питання. Для подальшої відбудови та розвитку України вкрай важливо підтримувати контакти з українською науковою діаспорою. На мою думку, важливо розуміти необхідність використання ситуації з максимальною користю як для української, так і для зарубіжної науки. Міграція українських науковців може стати новою точкою відліку для інтеграції української освіти в європейські науково-освітні структури. Це прискорить шлях України до Європи та Європейського Союзу, до якого Україна впевнено крокує. Для країн Західної Європи це буде нагода познайомитися з українськими колегами та збагатити європейську наукову спадщину новими досягненнями та перспективами.

---

30 Міністерство культури Польщі допоможе у діджиталізації музейних фондів України. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/01/29/ministerstvo-kultury-polshhi-dopomozhe-u-didzhytalizacziyi-muzejnyh-fondiv-ukrayiny/> (дата звернення: 30.02.23).